

הַאִיפָה הוּא: פ שבעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִמִּדְבַר־סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ
בְּרִפְיָדִים וַאִין מַיִם לְשִׁתּוֹת הָעָם: ב וַיִּרֶב הָעָם
עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר
לָהֶם מֹשֶׁה מִה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מִה־תִּנְסֹן אֶת־
יְהוָה: ג וַיִּצְמָא שֵׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר לְמָה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי
וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְּצַמָּא: ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה
אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָּעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט
וּסְקַלְנִי: ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם
וְקַח אֶתְךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֶּף אֲשֶׁר הֵבִית בּוֹ

תו"א (א) ברפידים. סנהדרין קו. כטרות ה: ויחנו ברפידים. ערכין טו. (ב) וירב העם עם. שס: (ה) ומטף אשר. סנהדרין נט:

רש"י

סאין והסאה ו' קצין והקצ ד' לוגין והלוג ששה ציאים נמצא עשירית האיפה מ"ג ציאים וחומש ציאה והוא שיעור לחלה ולמנחות: יז (ב) מה תנבון. לומר היוכל לתת מים בארץ ציה: (ד) עוד מעט. אם אמתין עוד מעט וסקלוני: (ה) עבר לפני העם. וראה אם יסקלוך למה הוצאת לעו על בני: וקח אתך מזקני ישראל. לעדות שיראו שעל ידך המים יוצאים מן הנור ולא יאמרו מעינות היו שם מימי קדם: ומטף אשר הכית בו את היאור. מה תלמוד לומר אשר הכית בו את היאור אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפורענות בו לקה פרעה ומצרים כמה מכות במצרים ועל הים לכך נאמר אשר הכית בו את היאור יראו עתה שאף לטובה

העמק דבר

יז (א) ויסעו כל עדת וגו'. לא כמו שהיה מאילם דכתיב ויסעו מאילם ויבאו כל עדת בני ישראל וגו', דמבואר מזה שהנסיעה לא היה ציחד וכמש"כ לעיל, אבל במקום ממדבר סין לא נתפרדו בכל הדרך. והטעם אולי יראו שלא ימצאו מן כי אם קביץ המחנה שעם משה, או משום שקבלו מצות שבת וזוהרו מלהפרד זה מזה, כדי שלא תהיה ציאת

ש"ק למפגע אם תהי השעה צריכה להתחבר ולהתרחות עם משה: במדבר פין. היינו מאלוש שהוא במדבר סין אשר בין אילים ובין סיני כמש"כ לעיל [ט"ז א']: ואין מים בשתות העם. לעם מיבעי, או לשתיית העם, אלא בא ללמד כי באמת עוד לא נמצאו כלל, וכמו במדבר שור כמש"כ לעיל ט"ו כ"ד, אבל העם אמרו כי אין מים לשמות,

אונקלוס

ס'אין הוא: * ונמלו כל בנשתא דבני ישראל ממדברא דסין למטלניהון על
מימרא דיי ושרו ברפידים ולית מ'א למשתי עמא: ב ונצא עמא עם משה
ואמרו הבו לנא מ'א ונשתי ואמר להון משה מה אתון נצן עמי מה אתון
מנסן קדם יי: ג וצחי תמן עמא למ'א ואתרעם עמא על משה ואמר למ'א
דנן אסיקתנא ממצרים לקטלא יתי וית בני וית בעירי בצחוחתא: ד וצלי משה
קדם יי למימר מה אעבד לעמא דדין עוד ועיר פון וירגמנני: ה ואמר יי
למשה עבר קדם עמא וסב עמד מסבי ישראל וחוטרי די מחיתא ביה ית

העמק דבר

שהזינו שרק מדת משה הביאם לזה: ואת בני
ואת בוקני. באמת לא היו הבנים והמקנה נמאים
כאשר יבואר בסמוך, אלא כדי להגדיל התלונה,
או מפני הנושה שאם יאמרו שרק המה נמאים
יהא ניכר שהוא מפני החטא, ע"כ אמרו כי גם
בניהם ומקניהם נמאים: (ד) ויצעק משה. אין
לשון ויצעק מורה כי אם על חפלה, וכאן לא כתיב
אלא דברי תרעומות, והכי מיבעי ויאמר משה
כמו בס' במדבר י"א י"א במעשה דמתאורס, אלא
מכאן למדו חז"ל במכילתא שהתפלל משה על
המים כמשמעו, והכי תניא ויצעק משה ללמדך
שכחו של משה שלא אמר הואיל שהם מדיינין
עמי איני מבקש עליהם רחמים אלא ויצעק משה,
אלא בתוך החפלה היה גם דברים אלו שיעשה
למענו שהרי הוא מסוכן, וצאו הדברים בכחוב
מפני החשובה של ה': (ה) עבור לפני העם.
לא כמו שאתה חושב עוד מעט וסקלוני, לא כן
הוא ועבידי אינשי דגומי ולא עבדי, ועבור לפני
העם ותראה שלא יגע בך אדם לרעה ח"ו. יש
לפרש דא"ל וקח אתך מוקני ישראל, אם אתה
ירא לעבור לפני העם הם יהיו לשמירה עליך שלא
יקלו בכבודך, וכך מורה הנגינה: ובסוף אשר
הבית וגו'. בסנהדרין דף ז"ט יליף מכאן
דהמעשה את חבירו לדבר מצוה כאלו עשה בעצמו,
מדכתיב אשר הכית והלא אהרן הכהן, וכבר ביארנו
לעיל ז' י"ז שהיה באמת מטה אהרן ולא מטה
משה, וגם ביארנו מנ"ל להגמ' זה, וא"כ יש לתת
טעם שזכר הקצ"ה במטה אהרן, והוא ע"פ
דחנן במס' אבות והוצא בפסחים פ"ד [ג"ד א']
דבאר הלו הוא מדברים שנבראו בע"ש בה"ש
אלא שלא נחגלה עד היום, ואם כן אינו נס ממש

ומשה הבין הדבר, ע"כ אמר (ב) מה תריבון
עבדי. לאיזה תועלת, הלא לא אוכל לעשות
מאומה מבלי דבר ה', ואם רלוונס להגיש התלונה
לפני ה', מה תנסון את ה'. הלא הוא יודע
שאין אדם נמאין רק אדם חפאים לנסותו, וזה
שמקו: תנו דנו. כלשון רבים, באשר בקשו שיביא
בדרך הטבע, חה א"א להעשות ע"י משה לבדו,
אלא ע"י השתדלות כמה אנשים, מש"ה אמרו
תנו, שהשתדלו בזה: (ג) ויצמא שם העם
דמים. הגיע עונש המנאים שהשיגם נמאון
באמת, וכדתנן שלהי מס' פאה מי שא"ס ליעול
ונוטל אינו מת מן הזקנה עד שיהי נכרך לבירות
שנא' ודורש רעה תבואנו, והכי תניא בכחובות
דף ס"ח המסמא את עינו והמצבה את כריסו
כו' אינו נפטר מן העולם עד שיצא לידי כך, וכך
הגיע להקבולים על נמאון בחנם שהגיעו לידי כך,
אלא לדורות אין העונש בא מיד אלא בימי זקנה,
משא"כ במדבר במקום גלוי שכינה הגיע הדין
מיד, וכדבר ה' במן שיהיה דבר יום ביומו, וכמש"כ
שם: למה זה העציתנו ממצרים דהבית
אותי. לא אמרו הוצאתנו ממצרים כלשון התלונה
לעיל י"ד י"א ט"ו ג', דבאמת כבר האמינו בה'
שברצונו ית' ילאו, וכמש"כ לעיל בתלונה שלפני
המן, אלא התלוננו על משה שבסיבתו כולם
מתנהגים למעלה מן הטבע, כאשר כן הוא באמת,
ומש"ה מי שאינו ראוי למעלה זו שנדרשת והירות
יתירה, הרי הוא חסר זכריו וזה גורם להמית
אותי וגו'. ומש"ה החלו כלשון רבים העליטנו
היינו כל הקהל, וסיימו כלשון יחיד להמית אותי,
היינו כל יחיד המחלוקן על עצמו. וזה מובן מה
שכאן התלוננו על משה לבדו ולא על אהרן, משום

אל
החנן
העם
אמר
את
משה
אתי
משה
זעט
העם
בו
ד אשר
חומש
עוד
לעו
אמרו
הכית
ירעה
זוכה
חבר
זלש
ע"כ
לעם
מת
עיל
ית,

אֶת־הַיָּאֹר קַח בְּיַדְךָ וְהִלַּכְתָּ: וְהִנְנִי עֹמֵד
 לְפָנֶיךָ שָׁם | עַל־הַצּוּר בְּחָרֹב וְהִבִּיתִי בְּצוּר
 וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מִשֶּׁה
 לְעֵינַי זְקַנִּי יִשְׂרָאֵל: וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה
 וּמְרִיבָה עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַפְתָּם
 אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין:
 פּ וַיָּבֹא עִמָּלֶק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפְדִּים:
 ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָהשֶׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים

תר"א (ו) הנני עומד. כ"מ פו: והבית בצור. טס: (ז) היש ה'. ט' הוהר אדרת נשא. (ח) ויבא עמלק. שנת קיט:
 מגילה ל: לא.

רש"י

הוא מוכן: (ו) והבית בצור. על הצור לא נאמר אלא צור מכאן שהמטה היה של מין דבר
 חזק ושמו סנפריטון והצור נקבע מפניו: (ח) ויבא עמלק וגו'. סמך פרשה זו למקרא זה לומר
 תמיד אני בנייכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין. חייכם שהכלב בא
 ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויאל לדרך היה
 אותו הבן רואה חפץ ואומר אבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן שלישי פגעו
 באדם אחד אמר לו אותו הבן ראי את אבא אמר לו אביו איך יודע היכן אני השליכו מעליו
 ובא הכלב וגשכו: (ט) בחר לנו. לי ולך השווה לו מכאן אמרו חכמים יהי כבוד תלמידך חביב
 עליך כשליך. וכבוד חבירך כמורא רבך מניין שנאמר (במדבר י"ב י"א) ויאמר אהרן אל משה בי

העמק דבר

לדס ממש ע"ש: (ו) הנני עומד וגו'. כדי שידע
 איזה צור נגזר עליו מששת ימי בראשית להיות
 באר, ולשון עומד באמת אינו מובן, שהרי אפילו
 בנשמות איתא ברבנא פ' נצבים דלא שייך צס
 עמידה אלא הו', ומכש"כ בהקצ"ה, והיה ראוי
 לכתוב הנני לפניך שם, אלא מזה דרשו במכילתא
 כל מקום שאתא מוצא רגלי אדם שם אני לפניך,
 וא"כ משמעות עומד, כמו שעומד שם אדם:
 ושתיה דעם. ולא אמר ה' המה וצנייהם ובעירם,
 כמו שאמר בפ' חקת והשקית את העדה ואת
 בעירם, אלא הודיע הקצ"ה בזה כי שקר טענו
 ולא היה צמאון אלא להם, שדרשו רעה ותצואם:

צשינו טבע הבריאה, שהרי מי שצרא כל הטבע
 צרא זה הסלע והרי נשאר הסלע קיים ומוציא
 מים, כדאיתא בשבת פ"ב [ל"ה א'], וע"ע מש"כ
 צס' במדבר צפ' מי מריבה, מש"ה לא צא ע"ז
 מטה משה שנוצר לשדוד הטבע ממש, אבל במטה
 אהרן לא נעשה נס היאור ג"כ בשלמות כמש"כ
 במכת דס, ואע"ג שבמי מריבה היה ודאי מטה
 משה כמש"כ שם, היינו משום דשם צא לנס ממש,
 לשנות את המים שהי' בטבע הסלע כמש"כ שם,
 זהו דעת חז"ל בגמ', אבל ברבנא שהציא רש"י
 חולק ע"ז וס"ל דמטה משה היה, וכבר ביארנו
 שם במכת דס שגם משה הכה במטהו וע"י נהפך

אונקלוס

קצט

נתרא סב בידך ותזיל: ו הא אַנא קאים קדמך תמן על טינרא פחורב ותמחי בטינרא ויפקון מניה מנא וישתי עמא ועבר בן משה לעיני סבי ישראל: ז וקרא שמא דאתרא נסיתא ומצותא על דנצו בני ישראל ועל דנסיאו קדם יי למימר האית שכניתא דיי ביננא אם לא: ח ואתא עמלק ואגח קרבא עם ישראל ברפידם: ט ואמר משה ליהושע בחר לנא גוברין

העמק דבר

ועש כן משה לעיני זקני ישראל. משה עשה מדעמו לחלוק כבוד לזקנים, וגם שלא ידעו כי לקח אותם לשמירה עליו כדבר ה' אלא לזורך הענין: (ז) בוסה ומריבה. הזכיר עון החמור קודם, שהרי המסה היה את ה' והמריבה עם משה, וחזר ופירש כסדר הטעם דמתחלה רבו בני ישראל ואח"כ נסו. ויותר טוב לומר דמש"ה כתיב ועל נסותם וגו' בסוף, כדי לסיים היש ה' בקרבנו אם אין, ולסמוך לזה פרשת ויבא עמלק, שבשביל זה הענין הגיע להם מלחמת עמלק כאשר יבואר: היש ה' בקרבנו אם אין. הדבר פלא איך נסתפקו אחרי רואם עמוד אש וענן ועוד הרבה נסים דכ"ע ידעי דלא עבד אלא קוצ"ה, וגם כבר כתיב ויאמינו זה' ובמשה עבדו, אמנם יש ע"ז שני אופנים נודקים, חדא שידעו היטב שכעת ה' הולך עמם ועושה נסים, אבל כל זה אינו אלא בעוד משה חי וקיים והקב"ה מוליך לימין משה זרוע תפארתו, אבל לא לעולם חוסן משה קיים בישראל, ואנו מחויבים להאמין שגם בלי נסים נגלים הקב"ה והשגחתו שורה בקרבנו, ועל דבר זה נסתפקו היש ה' בקרבנו בלי כח משה, ומשגיח עלינו בהליכות הטבע, ובשביל חסרון אמונה זו בא מלחמת עמלק ביחוד כאשר יבואר לפנינו, שנית נסתפקו אם יודע ה' מה שבקרעם אם אמאים המה או לא, וכ"ה ברבה היש ה' בקרבנו במעים שלנו, ובאמת שני האופנים הללו תלויים זכ"ו, אם הקב"ה יודע מחסור כל אדם ממילא מובן שיכול לתקנו בהשגחתו, אע"ג שאינו ראוי לנס נגלה, וע"ע ס' דברים כ"ה י"ז בענין סמיכת פ' משקלות לזכירת עמלק: (ח) ויבא עמלק. סיבת התעוררות עמלק ביחוד להלחם בישראל יבואר לפנינו פסוק י"ד. אמנם לשון ויבא עמלק מיותר, ומה מקרא חסר אם היה כתוב וילחם

עמלק עם ישראל, וכמו דכתיב בספר במדבר כ"א ושמע הכנעני וגו' וילחם בישראל, ועי' במילתא שדרשו חז"ל ע"ז הרצה. ונראה עוד ע"פ הפסיקתא פ' תלף, שהיינו דכתיב במשלי י"א מאזני מרמה תועבת ה' וגו' בא זדון ויבא קלון, ואח"כ מתפרש מקרא זה דשני דברים עשה עמלק, מחלה שבא והביא קלון, היינו שהתלוץ מישראל, ואח"כ הגיע גם למלחמה, והיינו דכתיב בפ' תלף זכור את אשר עשה לך עמלק אשר קרך בדרך, ופי' חז"ל מלשון קרירות, כמבואר בפ' שם, היינו שהתלוץ מכל ענין היהדות, ובפ' תלף ביארנו עוד לשון ויזבן בך, דהאי בך מיותר, אלא הפי' אשר קרך שהקרה כמה מישראל מאמונת ה' ותורתו הק', ואח"כ ויזבן בך, עם היהודים שנקררו מיהדות ויזב כל הנחשלים אחריו, ושם מבואר יותר. ויהיה פי' וילחם עם ישראל לא כמשמעו מלחמת תנופה, שהרי אח"כ כתיב ויאמר משה אל יהושע לא הלחם בעמלק, ומו היה ראוי לכתוב וילחם בישראל, כמש"כ ושמע הכנעני וגו' וילחם בישראל, אלא הפי' וילחם עם ישראל, היינו עם כלל היהדות שרצה להסיר הרבה אנשים מהיהדות, וזהו עונש שהגיע לישראל שנכנסו לספק היש ה' בקרבנו אם אין, וכסבורים שמי שאינו ראוי להנהגה נסית הרי הוא ככל הגוים בית ישראל, ומשום זה נענשו שבא עמלק, ומש"ה אמרו חז"ל בפסיקתא הגי'ל צעון משקלות בא גרוי האויב כמבואר בפירש"י שם, ושם יבואר עוד: (ט) ויאמר משה אף יהושע. רצה משה רבינו להראות לישראל כח השגחת ה' עליהם גם בלי נס נגלה, ע"כ סידר מלחמה זו בדרך הטבע. ובאשר לא נזכר משה רבינו לכך, ע"כ כוה את יהושע: בחר לנו אנשים. גבורים כדרך מלחמה בדרך הטבע. ובת"י אי' אלו בעלי פקודיא, היינו גבורים